

ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Луцький національний технічний університет

***Анотація.** У статті досліджено економічну сутність екологічного податку, аргументовано, що важливим інструментом протидії негативним змінам довкілля виступають екологічні податки*

Ключові слова: екологічний податок; раціонального природокористування

ECOLOGICAL TAXATION AS AN INSTRUMENT TO STIMULATE RATIONAL ENVIRONMENTAL MANAGEMENT

***Abstract.** The article examines the economic essence of the environmental tax, argues that an important tool to combat negative environmental changes are environmental taxes*

Keywords: environmental tax; rational environmental management

Протягом останніх років, у зв'язку з погіршенням екологічного стану, все більшої актуальності набувають питання природокористування та охорони навколишнього природного середовища. Для мінімізації потенційних загроз, спричинених навантаженням на екосистему, необхідним є формування дієвих механізмів, які б стимулювали суб'єктів господарювання до раціонального використання природних ресурсів та зниження рівня забруднення природного середовища. Як показує світовий досвід, одним з найефективніших інструментів, який слугує стимулом в даній галузі є екологічне оподаткування.

В процесі екологізації економіки важливе значення відіграє реалізація концепції екологічного оподаткування, оскільки безвідходне виробництво та раціональне використання природних ресурсів сприятимуть значному скороченню рівня забруднення навколишнього середовища.

Екологічне оподаткування являє собою систему стягнення податків та зборів, які спрямовані на забруднювачів та речовини, що забруднюють навколишнє середовище. Його метою є стимулювання масштабного впровадження інноваційних технологій, підтримка програм, що реалізуються в межах екологічної політики, заохочення модернізації усіх можливих сфер, що б мало позитивний вплив на збереження довкілля.

«Екологічне оподаткування – один із найважливіших стимулів раціонального природокористування. Основна ідея введення екологічних податків полягає у встановленні прямої залежності між розміром податкових відрахувань та ступенем негативного впливу на навколишнє природне середовище та природні ресурси у результаті діяльності суб'єктів господарювання» [2].

Ідею екологічного оподаткування запровадив економіст А. К. Пігу в 1920 році. Метою цього був вплив на поведінку причетних до забруднення довкілля шляхом податків, а також стимулювання природоохоронної діяльності шляхом певних дотацій. Необхідність їх застосування підтверджується і Програмою дій з охорони навколишнього середовища, запровадженою Європейським Союзом, що реалізовує принцип «забруднювач платить».

В наш час, попри велику кількість різних джерел стимулювання, важливим інструментом, котрий сприяє протидії негативних змін у навколишньому середовищі залишається екологічне оподаткування. Його визначальною рисою, у співставленні з іншими фінансовими інструментами стимулювання, є те, що досягти прогресу можна, завдавши економіці мінімальних затрат.

Найважливішою складовою частиною системи екологічного оподаткування в Україні є екологічний податок. Оскільки, під час проведення господарської діяльності виникає багато негативних факторів, які мають свій вплив на довкілля, необхідним є певне відшкодування, яке проявляється у сплаті даного податку. Це один з інструментів впливу, застосування якого має на меті

заохочення господарюючих суб'єктів до скорочення забруднення та раціонального природокористування, так як повністю виключити небезпечний вплив на навколишнє середовище неможливо.

Відповідно до Податкового кодексу України «екологічний податок – загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року» [1].

Сума платежів, що стягуються в межах сплати екологічного податку формується за рахунок різних надходжень, передбачених Податковим кодексом України, зокрема:

- 1) надходження від викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;
- 2) надходження від скидів забруднювальних речовин безпосередньо у водні об'єкти;
- 3) надходження за розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання);
- 4) надходження від утворення радіоактивних відходів (враховуючи вже нагромаджені);
- 5) надходження від тимчасового зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії термін [1].

Внаслідок запровадження екологічних податків та платежів, вдається встановити прямий зв'язок між ефективністю природокористування та ефективністю виробничої діяльності суб'єктів господарювання, а також допомагає сформувати досить надійне джерело, яке забезпечує утворення природоохоронних фондів коштів як регіонів, так і держави в цілому. Проте, для того, щоб відчутти позитивний ефект від проведення даних заходів, необхідно досягти матеріальної зацікавленості населення у забезпеченні екологізації виробництва.

За рахунок сплати екологічного податку, у забруднювачів повинно формуватися свідоме ставлення до природних ресурсів, прагнення зменшувати обсяги викидів забруднюючих речовин, що сприятиме вирішенню ряду екологічних питань. Таким чином, досвід багатьох розвинених країн показує, що суворі податкова система має досить позитивний вплив на природокористування і є фактором, вплив якого більш суттєвий у порівнянні з різними обмеженнями у вигляді жорстких норм та стандартів.

Досить важливим є наявність цільового призначення екологічного податку, оскільки, отримані за рахунок цього кошти, спрямовуються до державного та місцевого бюджету і повинні використовуватись на фінансування вирішення екологічних проблем, відшкодування завданих довкіллю збитків, а також на інші природоохоронні заходи.

Також вагома роль екологічних податків, як інструментів стимулювання раціонального природокористування, полягає у їх економічному заохоченні підприємств до активного запровадження інвестиційно-інноваційної діяльності, яка сприятиме охороні довкілля та збереженню природних ресурсів від небезпечного впливу їх господарської діяльності. Кожен суб'єкт господарювання зацікавлений у тому, щоб зменшити власні витрати на екологічні платежі. Для досягнення даного результату необхідно інвестувати кошти та запроваджувати на підприємстві ресурсозберігаючі, безвідходні технології. При запровадженні використання нових технологій, виникає ще один позитивний та заохочувальний для суб'єкта господарювання фактор – можливість застосування пільгового чи часткового оподаткування або повного звільнення від сплати податків, якщо дані технології мінімізують небезпечний вплив на довкілля.

Рівень екологічного оподаткування повинен бути оптимальним, адже це слугує додатковим стимулом для зменшення забруднення довкілля. Тобто, необхідно, щоб ставка оподаткування була встановлена на такому рівні, при якому економічним суб'єктам вигідніше використовувати нові технології для зниження шкідливого впливу, ніж сплачувати екологічний податок. Проте, ставки не можуть бути і надто високими, оскільки в результаті цього може трапитися ухилення від їх сплати або, навіть припинення економічної діяльності окремими суб'єктами.

Отже, екологічне оподаткування є одним з найефективніших стимулів раціонального природокористування, який має на меті заохочення до впровадження екологічно чистих технологій виробництва для мінімізації небезпечного впливу на довкілля. Проте, в даному питанні важливу роль відіграє рівень екологічної свідомості. Тому важливо вдосконалювати систему екологічного оподаткування, для забезпечення належного виконання її стимулюючої функції. Для досягнення

бажаного ефекту, варто переймати досвід країн, які на власному прикладі довели дієвість екологічного оподаткування. Вдосконалення даної системи може сприяти раціональному використанню природних ресурсів та стати основою для формування стійкого джерела фінансування природоохоронної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Дата звернення: 20.12.2021).
2. Варламова І.С. Екологічне оподаткування як основа сталого розвитку національної економіки. *Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки»*. 2015. Вип. 8. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/170.pdf>
3. Поліщук В. Регулювання механізмів екологізації економіки за допомогою реалізації екологічного оподаткування. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 1. С.111-118.
4. Сарахман О.М. Особливості екологічного оподаткування в Україні: проблема обліку та аудиту на сучасному етапі. *Банківська система: стійкість та перспективи розвитку*. 2018. С. 271-276.
5. Сучек С. Екологічне оподаткування: європейський досвід та перспективи його застосування в українських реаліях. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. №3. С. 85-93.
6. Цимбалюк А.В., Цимбалюк С.Я. Податково-правові та економіко-екологічні важелі управління екологізацією виробництва в Україні. *Економіка та держава. Науково-практичний журнал*. 2021. №5. С.48-53.

Ішук Леся Іванівна – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: mi-agent@ukr.net

Мирулюбова Тетяна Василівна – здобувач вищої освіти, Луцький національний технічний університет, Луцьк

Ishchuk Lesia I., Candidate of Economic Sciences, Docent, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: mi-agent@ukr.net

Myrulyubova Tetiana V., Higher Education Applicant, Lutsk National Technical University, Lutsk